

GİRİŞ

Roma'nın kuruluşundan Onüçüncü yüzyıla kadar Yarımada'nın tarihine ilişkin kısa bilgiler

İtalya yarımadasında İ.ö. VIII. yüzyıla kadar yaşamış olan halk toplulukları hakkında kesin bilginiz yoktur. "Italia" sözcüğü önceleri yarımada'nın yalnız en güney ucuna, Calabria bölgesine verilen ad idi. Ancak Roma İmparatorluğu döneminde Alplerle Akdeniz arasında kalan tüm bölgeyi göstermek için kullanıldı. İtalya'da yaşadığı bilinen en eski kavimler Po vadisinin batısında, bugün Liguria denilen bölgede oturan ve İspanya'dan geldikleri sanılan Ligürler (Liguri) ile Po nehri ile Adriyatik denizi arasında kalan bölgede oturan ve Balkan kökenli oldukları sanılan Venetler (veneti)dir. Önceleri şimdiki Padova kenti yörelerinde, Venetlerle Ligürler arasında yaşayan ve nereden geldikleri bilinmeyen Etrüskler (etruschi) daha sonra adını onlardan alarak Etruria denilen ve bugün Toscana adıyla bilinen bölgeye, yani orta İtalya ile Tiren denizi arasında kalan yöreye yayıldılar. Etrüsklerin yüksek bir uygarlık düzeyinde oldukları, büyük yerleşme merkezleri kurdukları bilinmektedir. Bu uygarlığın kalıntıları bugün hâlâ Mantova, Bologna, Arezzo, Perugia, Cortona gibi kentlerin müzelerinde saklıdır. İtalya'nın geri kalan yerlerinde "italicus" adı verilen ve birçok halk gruplarından –örneğin UMBERLER, Sabinler, Samnitler, Latinler, Volsci, Aequi, Lucani, Calabria'da yaşamış olan Brutii ve Sicilya'da yaşamış olan Siculi v.b.– oluşan bir kavim yaşamaktaydı. Romalılar Latinlerin bir kolu idiler. Ayrıca kıyılarda koloniler kurmuş olan Kartacalılarla Yunanlıları da anımsamak gerekir. Kartacalılar Sardegn'a'nın kıyı kesimlerinde ve Sicilya'nın batı ucunda, Yunanlılar ise Sicilya'nın geri kalan kısımlarında ve Yarımada'nın güneyinde Tiren ve İon denizi kıyılarında yaşamışlardır. Siracusa ve Agrigento birer Yunan kenti idiler. Yunanlılar güney İtalya'nın oturdukları bu kıyı bölümüne "Magna Graecia", büyük Yunanistan adını vermişlerdi.

Roma'nın nasıl kurulduğu kesin olarak bilinmemekte, menkıbelerin karanlığına bürünmektedir: İsa'nın doğumundan yaklaşık bin yıl önce Yunanlıların Küçük Asya'nın ünlü kenti Troia ile yaptıkları savaş dönemine uzanmak gerekir. Troianın yakılıp yıkılmasından sonra kentin yiğit savunucularından olan, tanrıça Venüs'ün oğlu Aeneas yakınlarıyla birlikte denize açılır, uzun bir yolculuktan sonra, Tanrıların onun yitirdiği vatanını yeniden kurmasını istedikleri yere, İtalya'nın Latium bölgesine ulaşır. Orada yerli kral Latinus'un kızı Lavinia ile evlenir. Aeneas'ın soyundan gelen Romulus ve Remus adlı ikiz kardeşler, menkıbeye göre, İ.ö. 754 yılında Roma kentini kurarlar. Kentin

yeri Romulus tarafından seçildiğinden adını da ondan alır. Romulus'u izleyen Yedi Kral devrinde – ki Roma'nın kuruluşundan İ.ö. V. yüzyıla kadar gelir – Roma yavaş yavaş genişleyip güçlenerek Latium'un en büyük kenti olur. V. yüzyıldan itibaren Roma cumhuriyetle yönetildi. Cumhuriyetin başında görev süreleri bir yıl olan ve adlarına consul denilen iki görevli bulunur, tehlike anlarında consuller tüm yetkilerini bir diktatöre bırakırlardı. Cumhuriyetin ilk zamanlarında Romalıların kendilerine yakın halk grupları, örneğin Etrüskler, Volsci, Aequi ile savaştıkları ve üstünlük kurdukları bilinmektedir. İ.ö. IV. yüzyıl başlarında Roma bir Kelt kavmi olan Galyalılar (Galya bugünkü Fransa'dır) tarafından yok edilme tehlikesiyle karşılaştı. Ligürleri ve Etrüskleri Po vadisinden sürdükten sonra Latium'a kadar inen Galyalılar Roma'yı yağma ettiler, yakıp yıktılar. Düşmanı yenmek için güçlü bir savaş veren Roma bu tehlikeyi atlattıktan sonra yeniden fetih savaşlarına koyuldu. Bu kez güneye yöneldi; bugünkü Molise bölgesinde ve Campania'nın dağlık yörelerinde yaşayan Samnitleri boyunduruğu altına almak için çetin savaşlar verdi (İ.ö. 343-295). Samnitleri yendikten sonra güney İtalya'daki Yunan kentlerine göz koydu. Anavatan Yunanistan'dan yardım gelmesine karşın Romalılar Tarentum'u (bugünkü Taranto) ve Magna Graecia'nın diğer kentlerini ele geçirdiler. Böylece Roma İ.ö. 270 dolaylarında tüm Yarımada ege- menlik kurmuş oluyordu. Romalıların fetihleri bu kadarla kalmadı. Magna Graecia'ya kadar yayılınca onun Kartaca ile çatışması da kaçınılmaz oldu. Afrika sahillerinde, bugünkü Tunus kenti yakınlarında Fenikeliler tarafından kurulmuş olan Kartaca'nın Akdenizde birçok kolonisi ve güçlü bir donanması vardı. I. Pön savaşlarından (İ.ö. 264-241) sonra tüm Sicilya bir Roma eyaleti haline geldiği gibi Sardegna da ele geçirildi. Sicilya'nın kaybıyla uğradıkları yenilginin acısını çıkarmak için İspanya'yı ele geçiren Kartacalılar Romalılarla yeniden savaşa tutuştular. İkinci Pön savaşlarında (İ.ö. 218-202) kendini gösteren büyük bir komutan, Anibal, Pireneleri ve Alpleri geçerek 26 bin kişilik ordusu ile İtalya'ya indi ve Galyalıların da desteği ile Roma'yı ezmek istedi. 40 bin Romalı askerin öldüğü ya da tutsak düştüğü bu savaşta Anibal beklediği yardımı alamadığından kesin sonuca ulaşamadı ülkesine döndü. Ancak Romalılar onun peşini bırakmayıp savaşı Kartaca topraklarına kaydırdılar. Başarısından ötürü sonradan Africanus sanıyla anılan consul Cornelius Scipio Anibal'i Zama'da acı bir yenilgiye uğratarak İspanya'nın Roma'nın eline geçmesini sağladı. Ağır barış koşullarından biri de Kartaca'nın Roma'nın izni olmaksızın savaş yapamaması idi. Bu koşulun yerine getirilmediği gerekçesiyle Romalıların üçüncü kez Kartacalılarla savaştıkları (İ.ö. 149-146) görülür. Üçüncü Pön savaşları sonunda kuzey Afrika kıyılarını da ele geçiren Roma Akdenizdeki Kartaca egemenliğine son veriyordu.

Roma'nın doğudaki fetihlerine gelince: Zaferleri sayesinde Eskiçağın en

büyük imparator-
neralleri imparator-
ya, Suriye ve
ile doğuşmeleri
donya'nın An-
kentlerinden b-
dım istemeleri
ya'yı yenilgiye
ma yenilgisinde
güşmeye zorla
şünce toprakla
yıl sonra İ.ö.
ması ile Küçük
ayak basması
liyorlardı. Öne
ele geçirmiş o-
dünya egemen-
uzaklaşıp ince-
leri Romalıları
eşitsizliği arttı-
da vuku bulan
sirasında sivil-
anımsayalım. İ-
Caesar'ın 44 ya-
rülmesinden so-
rısı ile sonuçla-
Roma toprakla-
İ.s. 14 yılında
altın çağdır. V-
nın ününü yüce-
ti. Yunan edeb-
de gelişme old-
zafer anıtları
rış ve huzur iç-
yanlık hızla y-
oralara kendi
birliği devam e-
raklarda konuş-
larda başa geç-
varlığını sürdür-

büyük imparatorluğunu kurmuş olan Büyük İskender'in ölümünden sonra generalleri imparatorluğun topraklarını aralarında bölüşmüş, böylece Makedonya, Suriye ve Mısır krallıkları doğmuştu. Romalıların Makedonya ve Suriye ile doğuşmelerine de Anibal neden oldu. İkinci Pön savaşları sırasında Makedonya'nın Anibal'i desteklemesi Romalıları kızdırmıştı. Bağımsız Yunan kentlerinden bazılarının Makedonya'nın tehditleri karşısında Roma'dan yardım istemeleri Roma'nın Makedonya ile savaşmasına neden oldu. Makedonya'yı yenilgiye uğrattıktan sonra Romalılar Suriye ile de savaşa girdiler. Zama yenilgisinden sonra Anibal Suriye'ye sığınmış, bu ülkeyi Romalılarla doğuşmeye zorlamıştı. Suriye İ.ö. 190 yılında Magnesia savaşında yenik düşünce toprakları o zaman için küçük Bergama krallığına eklendi. Yarım yüzyıl sonra İ.ö. 133'de Bergama kralının ölürken topraklarını Romalılara bırakması ile Küçük Asya bir Roma eyaleti oldu. Böylece Afrika'ya ve Asya'ya ayak basmış olan Romalılar Akdenize "bizim deniz" (mare nostrum) diyebiliyorlardı. Önemli bir nokta da eski ve parlak uygarlıklara sahne olan doğuyu ele geçirmiş olan Roma'nın o uygarlıklara da sahip çıkması idi. Romalılar dünya egemenliğini ele geçirmelerini sağlayan o salt cengâverlik ruhundan uzaklaşıp inceldiler. Diğer ülkelerden Roma'ya akan zenginlik ve sanat eserleri Romalılarda lüks ve refah arzusu uyandırdı. Bunun yurttaşlar arasındaki eşitsizliği arttırdığı bir gerçektir. İ.ö. II. yüzyıl sonlarından başlayarak Roma'da vuku bulan uzun iç savaşları burada incelemek istemiyoruz. Bu savaşlar sırasında sivrilen J. Caesar'ın Galya'yı yenerek Roma topraklarına kattığını anımsayalım. İ.ö. 59'da consul olmuş, sonra da diktatör ünvanını almış olan Caesar'ın 44 yılında senatoda cumhuriyetçiler tarafından hançerlenerek öldürülmesinden sonra da devam eden iç savaşlar Octavianus Augustus'un başarıları ile sonuçlandı. Senato tarafından imparator ilân edilen Augustus Mısır'ı Roma topraklarına ekledi. Augustus devri (İ.ö. I. yüzyılın sonları, imparator İ.s. 14 yılında öldü) Roma tarihinin en parlak dönemi, Roma edebiyatının da altın çağıdır. Vergilius ve Horatius gibi büyük ozanlar Augustus'u ve Roma'nın ününü yücelttiler yapıtlarında. Livius, Tacitus gibi büyük tarihçiler yetişti. Yunan edebiyatı örnek alındı. Şiir ve edebiyatta olduğu kadar mimaride de gelişme oldu. Mabetler, tiyatrolar, pazar yerleri, su kanalları, kaplıcalar ve zafer anıtları ülkeyi süsledi. Hukuk alanında da önemli çalışmalar yapıldı. Barış ve huzur içinde geçen bu dönemde Filistin'de İsa dünyaya geldi ve huristiyanlık hızla yayılmaya başladı. Roma zaptettiği ülkeleri Romalılaştırıyor, oralara kendi dilini, kendi uygarlığını götürüyordu. İmparatorluğun politik birliği devam ettiği sürece Latince Roma'nın idaresi altına girmiş bulunan topraklarda konuşulan başlıca dil oldu. Roma imparatorluğu İ.s. I. ve II. yüzyıllarda başa geçen önemli ya da önemsiz birçok imparatorun yönetimi altında varlığını sürdürdü. İmparator Claudius zamanında (İ.s. I. yüzyıl) Roma'nın